

Sporen

Nieuwsbrief van de

Jaargang 5 - Nummer 1 - Maart 2012

INHOUD

1	Editoriaal	<i>B. Declercq</i>
2	Excursiekalender	
3	Educatieve bijeenkomsten	
5	21 ^e Vlaamse Mycologendag	
7	Een ongewoon uitzierend Kaalkopje	<i>A. de Haan</i>
9	Pijpenstrosatijnzwam (<i>Entoloma moliniophilum</i>)	<i>W. Veraghtert/L. Deceuninck</i>
12	Paddenstoelen als “koestersoort” in Vl.-Brabant	<i>G. Buelens</i>
15	<i>Inocybe lacera</i> versus <i>Inocybe subcarpta</i>	<i>J. De Keyser/W. Veraghtert</i>
17	Inschrijving voor de KVMV-werkweek 2012	
18	Afdelingsnieuws AMK	
19	Afdelingsnieuws ZWAM	
19	Bib-nieuws	<i>L. de Nave</i>
20	Natuurbericht, een nieuw medium over natuur	<i>R. Steeman/W. Veraghtert</i>
21	Boekbespreking: Roesten van Nederland	<i>R. Leysen</i>
23	Uit de moleculaire keuken	<i>W. Veraghtert</i>
26	Nieuwtjes uit de recente tijdschriften	<i>R. Steeman/W. Veraghtert</i>

Editoriaal

Geachte leden

In dit eerste editoriaal van het jaar mogen de gebruikelijke nieuwjaarswensen niet ontbreken, dus gezondheid en voorspoed aan iedereen toegewenst. Maar meer speciaal wou ik jullie iets wensen, wat onze samenleving de laatste tijd aan het verliezen is, namelijk respect voor elkaar. Alle wijsheid begint natuurlijk bij onszelf maar éénmaal we hiermee in het reine zijn, wordt het een stuk gemakkelijker om dit ook naar onze omgeving uit te stralen.

We namen ook afscheid van het jaar 2011, door de VN uitgeroepen tot het jaar van het bos. Onze Vlaamse regering had daar blijkbaar niet direct een boodschap aan. Vorig jaar werd immers 232 ha bos gerood tegenover 189 ha compenserende bebossing en bosuitbreiding. Dit is nu al het tweede jaar op rij dat er achteruit geboerd wordt in plaats van de geplande bosuitbreiding. We weten het, regeringen halen momenteel door omstandigheden de broeksriem aan. Maar waar kunnen we beter tot rust komen dan in de natuur? Hierop besparen zou zich op lange termijn wel eens kunnen vertalen in een dure gezondheidszorgrekening. Daarom doen we een oproep tot onze minister van Leefmilieu om eindelijk eens werk te maken van de meer dan 4000 ha beloofde stadsrandbossen.

Op 17 maart a.s. gaat de 21^e Mycologendag door te Leuven. Gastheer is ditmaal onze Vlaams-Brabantse afdeling ZWAM. Die heeft zich hard ingespannen om een interessant programma te kunnen aanbieden. In de namiddag wordt o.a. dieper ingegaan op de vorig jaar verzamelde zwammen, nieuw voor onze regio.

Tijdens de wintermaanden bleven de afdelingen van onze vereniging niet bij de pakken zitten. Ze sprokelden weer een aardige mix van activiteiten voor het nieuwe jaar bij elkaar. We rekenen op ieder lid om van deze ruime keuze maximaal gebruik te maken om, samen met gelijkgezinden, zijn hobby te beleven.

Bernard Declercq

voorzitter KVMV

<>

zondag 20-05-2012 - KVMV + CMB (D)

Villers-la-Ville. Samenkomst op de parking vóór ‘Le chalet de la Forêt’, gelegen op het kruispunt van de Rue de Chevelipont, de Rue de l’Abbaye en het Bois d’Hez in Villers-la-Ville (even voorbij de ingang van de abdij-ruïnes). Bereikbaar via de E19 naar Brussel; op de ring richting Charleroi, afrit 26 en dan via de N5 richting Jenappe en verder Villers-la-Ville. Lunch meebrengen; rubberlaarzen ten zeerste aangeraden. Deze excursie heeft tevens als doel de verdere inventarisatie van Waals-Brabant en verloopt in samenwerking met de Brusselse Mycologische Vereniging (CMB).

Contact: Bernard Declercq (0472/82 72 20)

<>

zaterdag 02-06-2012 - AMK (D)

Watereinde te Varendonk (Laakdal). Bijeenkomst aan de kerk van Zammel. Bereikbaar via E313, afrit 23

Geel-West. Richting Westerlo rijden, aan de eerste verkeerslichten linksaf, Zammeldorp. Lunch meebrengen!
Contact: Jos Volders (014/54 91 44)

<>

zaterdag 16-06-2012 - OVMW (V)

Hospiesbos te Massemen (Wetteren). Afspraak kruispt. Maelbroekstraat/Oordegemsesteenweg. Vanaf Wetteren -centrum de weg naar de E40 nemen (Acaciastraat). Na bocht naar rechts van 90° (Zuidlaan) de 4e straat links nemen en 1100 m verder afspraakpunt.

Contact: Danny Minnebo (0478/82 87 81)

<>

zaterdag 16-06-2012 - ZWAM + AMK (D)

Walbos te Houwaart. Afspraak: 9.30 u. kerk Houwaart (Tielt-Winge), Haldertstraat.

Contact: Georges Buelens (0471/20 50 14)

<< >>

Educatieve bijeenkomsten

De bijeenkomsten in **Gent** gaan door om 10.00 uur bij de Onderzoeksgroep Mycologie van de Universiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, 2^e verdieping. Ingang gemakkelijkst via de plantentuin.

De bijeenkomsten in **Antwerpen** gaan door in de Bioruimte van de UA, Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen; aanvang telkens om 20.00 uur, tenzij anders vermeld. Vóór iedere vergadering (behalve bestuurlijke vergaderingen) is er vanaf 19.30 uur gelegenheid om boeken uit de bibliotheek te ontlenu. Het opstellen van de microscopen voor praktijklessen en mycologische werkgroepavonden wordt bij voorkeur vóór 20.00 uur gedaan zodat de sessies vlot kunnen beginnen. De bib is steeds gesloten de 4^e dinsdag van de maand.

De ZWAM-bijeenkomsten in **Diest** gaan door van 19.30 tot 22.00 uur in het Natuurcentrum van Provinciaal domein Halve Maan, Omer Vanoudenhovelaan 48 te Diest.

zaterdag 17-03-2012 - KVMV (Leuven)

21^e Vlaamse Mycologendag, georganiseerd door de ZWAM. Zie elders in dit nummer.

<>

maandag 02-04-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

<>

dinsdag 03-04-2012 - AMK (Antwerpen)

Jaarlijks BIB-nazicht. De bibliotheek wordt regelmatig aangevuld met nieuwe boeken en tijdschriften. Na verloop van tijd dringt een herschikking van de schabben zich op en moeten een aantal boeken herkaft worden. Vanavond zijn dan ook enkele vrijwilligers welkom die onze bibliothecaris Lucy de Nave een handje willen toesteken.

< >

dinsdag 10-04-2012 - AMK (Antwerpen)

AMK-Stuurgroep: Alle leden zijn welkom bij de bespreking van de AMK-werking. Enkele agendapunten zijn: samenstelling programma educatieve avonden na jaar 2012 en projectwerking.

< >

zaterdag 14-04-2012 - OVMW (Gent)

Practicum.

- ◆ Microscopie van coprofiele fungi (paddenstoelen op mest) door Jacky Launoy.
- ◆ Microscopie van korsten door Angèle De Bruyckere, Jos Schouttetten en Willy Termonia.

< >

maandag 16-04-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 17-04-2012 - AMK (Antwerpen)

Determinatieavond met bijzondere aandacht voor de microscopische kenmerken. Breng uw vondsten mee en we brengen ze samen op naam.

< >

donderdag 19-04-2012 - ZWAM (Diest)

Wim Veraghtert komt ons wat tips geven: "Met de publicatie van de Vlaams-Brabantse atlas is een groot karteringsproject beëindigd. Wat valt er in Vlaams-Brabant nog te ontdekken? Waar zitten de hiaten in de mycologische kennis? We geven tips voor op te sporen soorten en beter te onderzoeken biotopen." Niet te missen!

< >

dinsdag 24-04-2012 - AMK (Antwerpen)

KVMV-bestuursvergadering. BIB gesloten.

< >

maandag 30-04-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 01-05-2012 - AMK (Antwerpen)

Bioruimte UA-gesloten

< >

dinsdag 08-05-2012 - AMK (Antwerpen)

Les microscopische technieken: Sleutelen in Agaricales. Leiding: André de Haan. Start om 19.30 u. Gelijktijdig hiermee houdt de redactieraad van Sporen haar vergadering.

< >

maandag 14-05-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 15-05-2012 - AMK (Antwerpen)

Les microscopische technieken: sleutelen in Pezizales. Het voorjaar is een ideaal moment om op zoek te gaan naar ascomyceten. Voor de determinatie van de door u meegebrachte vondsten zullen de soorten uit de orde van de Pezizales alle aandacht krijgen. Leiding: Freddy Vermeulen en Lieve Deceuninck.

< >

dinsdag 22-05-2012 - AMK (Antwerpen)

Les microscopische technieken: sleutelen in Agaricales. Leiding: André de Haan. Start om 19.30 u.

< >

dinsdag 29-05-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 29-05-2012 - AMK (Antwerpen)

Thema Meeldauwen: Voordracht over het reilen en zeilen van Meeldauwen. Raf Leysen licht de morfologie, ecologie en taxonomie toe van deze obligate parasieten.

Een aanrader voor plantenkenners maar vooral ook voor liefhebbers van mooie microscopie.

< >

dinsdag 05-06-2012 - AMK (Antwerpen)

Determinatieavond met bijzondere aandacht voor de microscopische kenmerken.

< >

maandag 11-06-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 12-06-2012 - AMK (Antwerpen)

Les microscopische technieken: sleutelen in Boletales. Leiding: Lieve Deceuninck. Start om 19.30 u.

< >

dinsdag 19-06-2012 - AMK (Antwerpen)

Les microscopische technieken: sleutelen in Agaricales. Leiding: André de Haan. Start om 19.30 u.

< >

maandag 25-06-2012 - ZWAM (Diest)

Mycologische werkgroep. Breng uw vondsten mee en we proberen ze samen op naam te brengen.

< >

dinsdag 26-06-2012 - AMK (Antwerpen)

KVMV-bestuursvergadering. BIB gesloten.

<< >>

**21e VLAAMSE MYCOLOGENDAG
VAN DE
KONINKLIJKE VLAAMSE MYCOLOGISCHE VERENIGING
17 maart 2012**

Georganiseerd door de ZWAM
in samenwerking met het
Provinciebestuur van Vlaams-Brabant

Plaats: Aula nr. 1, Provincieplein 1, 3010 Leuven (vlakbij station van Leuven)

omgekeerd).

Ik had tot nu het vermoeden (maar had dit nooit gecontroleerd) dat bij dergelijke vormen ook de

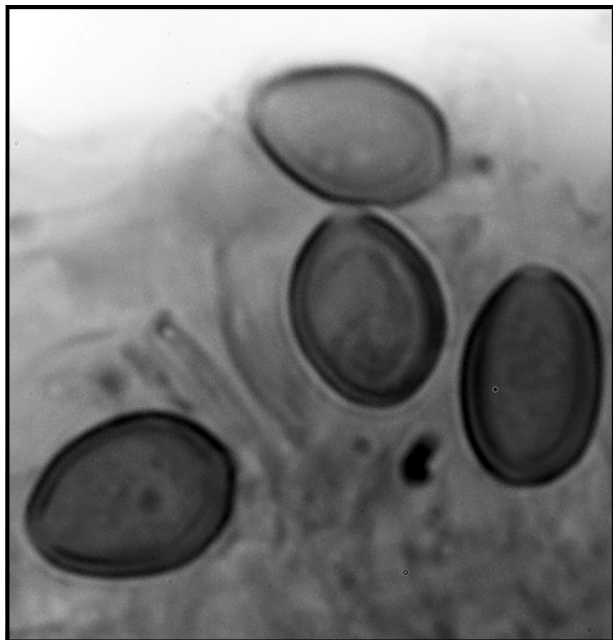

Foto 3: *Psilocybe montana* - sporen

microscopische elementen afwijkingen zouden vertonen. Tot mijn verbazing was dit bij deze Zandkaalkopjes helemaal niet het geval. Zowel sporen, basidiën als cheilocystiden (zie foto 3, 4 en 5) waren perfect normaal gevormd. Enkel deze laatste waren een beetje het noorden kwijt. Daar waar zij

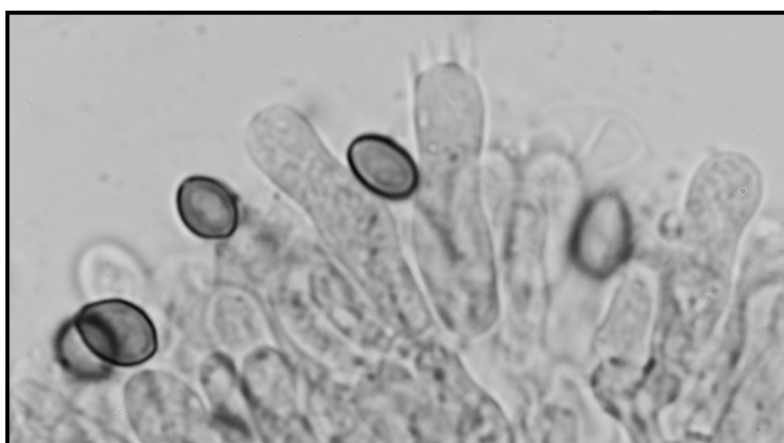

Foto 4: *Psilocybe montana* - basidiën

bij normaal gevormde exemplaren alleen op de lamelrand te vinden zijn, groeiden zij op het gedeelte waar de plaatjes ontbraken, overal tussen de basidiën.

De oorzaak van deze afwijkingen kan volgens de literatuur velerlei zijn. Dat de nabijheid van de brandplaatsen er hier voor iets tussen zit, is dus niet onmogelijk.

Dat in dit geval het mycelium zelf aangetast is, lijkt mij aannemelijk gezien het relatief groot aantal exemplaren met eenzelfde afwijking.

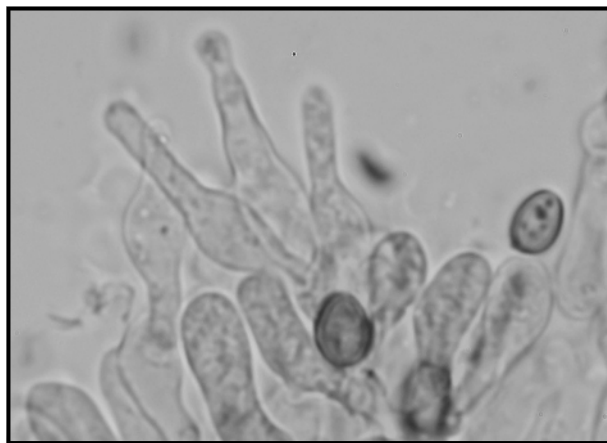

Foto 5: *Psilocybe montana* - cheilocystiden

Interessant lijkt mij ook te kijken of dit fenomeen zich volgend jaar herhaalt.

Informatie over het verschijnsel van abnormale verschijningsvormen bij paddenstoelen kan je o.a. vinden op de website van de NMV (Nederlandse Mycologische Vereniging):

www.mycologen.nl.

◀◀ ▶▶

2010 werden 3 exemplaren verzameld in de Tourbière des Charmes te Thiefosse in de Vogezen. Het betreft eveneens een nat veengebied waarin veenmossen groeien tussen pijpenstrootjesbulten; *E. moliniophilum* werd er opnieuw bij Pijpenstrootje gevonden (Patrick Laurent, pers. med.).

Foto 2: *E. moliniophilum* (Pijpenstrosatijnzwam) - caulocystiden (L. Deceuninck)

In Nederland is er tot nog toe één gekende vindplaats, in Willinks Weust te Winterswijk (Gelderland). Daar werd de soort tweemaal gezien, ondermeer in 2011. De vindplaats wijkt er sterk af van de andere drie gekende locaties. Het betreft een ietwat vochtig grasland op kalkhoudende bodem, waarin Pijpenstrootje ontbreekt. In dit grasland groeien diverse andere zeldzame satijnzwammen, naast ondermeer wasplaten zoals Bruingestreepte wasplaat (*Hygrocybe radiata*) en Blozende wasplaat (*H. ingrata*) (Nico Dam, pers. med.).

Het mag duidelijk zijn dat de ecologie van deze

soort slecht gekend is. Wellicht is de aanwezigheid van *Molinia* niet de bepalende factor voor het voorkomen. In dat geval zou *E. moliniophilum* al vaker gevonden moeten zijn. In Kalmthout was de bodem ca. 4 maanden voor de vondst verbrand geweest, maar niet in die mate dat *E. moliniophilum*

als brandplekpaddestoel bestempeld kan worden (noch waren er typische brandpleksoorten op die locatie aanwezig). Welke impact de brand had op de bodemchemie van de groeiplaats, is vooralsnog niet duidelijk.

Op de typelocatie werd *E. moliniophilum* gevonden in de nabijheid van *E. conferendum* (Sterspoorsatijnzwam) en *E. fernandae* (Heidesatijnzwam) (2 soorten die je in dit biotoop wel verwacht), maar evenzeer van *E. xanthochroum* (Geelplaatstaal-

steeltje), een zeldzame soort die op bijzondere groeiplaatscondities wijst.

Bestudeerd materiaal

Meer dan 30 exemplaren te Kalmthout, omgeving Putse Moer op 22 september 2011. In kleine groepjes, in en rond pollen (levend) Pijpenstrootje, op verbrande ondergrond (voedselarme zandbodem).

Twee exemplaren, Prov. Antwerpen, Kalmthout, Kalmthoutse heide, IFBL-code B4.37.11, herbarium L. Deceuninck, 22/9/2011, LD 1855

Dankwoord

Met dank aan Nico Dam (NMV), Pierre-Arthur Moreau en Patrick Laurent (Société Mycologique des Hautes Vosges) voor de verstrekte informatie over hun vondsten.

◀◀ ▶▶

Referenties

Noordeloos, M., Walley, R. & Verbeken, A. (2002). A new *Entoloma* species with tibiiform cheilocystidia, *Entoloma moliniophilum* nov. sp. *Sterbeekia* 21/22, 64-66.

Noordeloos, M. (2004). *Entoloma* (supplement). Fungi Europaei 5a. Edizioni Candusso.

Paddenstoelen als “koestersoort” in Vlaams-Brabant

Georges Buelens - georges.buelens@telenet.be

<>

In deze bijdrage wordt gekeken naar de meerwaarde, die de lokale besturen kunnen opbrengen onder impuls van provinciale initiatieven ter bescherming van soorten.

Een lijst van belangrijke soorten voor Vlaams-Brabant

In ons versnipperd landschap heeft de natuur het niet altijd even gemakkelijk. Regelmatig hebben we te maken met soorten die uitsterven, véér weg of zorgwekkend dichtbij. Om de achteruitgang aan biodiversiteit in Vlaams-Brabant tegen te gaan, stelde de provincie een lijst samen van belangrijke soorten waarvoor ze zich verantwoordelijk voelt, de zogenaamde Provinciale Prioritaire Soorten (PPS). Deze lijst dient als onderbouw voor het soortenbeleid in Vlaams-Brabant. Met dit beleid wil de provincie een vangnet bieden aan soorten, die onvoldoende kunnen profiteren van het gangbare beleid rond milieu, natuur en water, en die daardoor een groot risico lopen te verdwijnen.

Koesterburen

De provinciale biodiversiteitcampagne 'Je hebt meer burens dan je denkt', koos uit de lijst met

Provinciaal Prioritaire Soorten per gemeente enkele koesterburen. In de koesteractie werken gemeenten, regionale landschappen, verenigingen, scholen... samen om hun koesterburen extra in de kijker te zetten of om acties tot soortbescherming op te starten.

Meer weten over de *koesterburen*? Bezoek dan de website www.koesterburen.be.

25 op 65 gemeenten kiezen ook een paddenstoel als koestersoort

In Vlaams-Brabant hebben 25 gemeenten een paddenstoel gekozen als koestersoort. Zes van deze gemeenten hebben zelfs twee soorten paddenstoelen als koestersoort.

Van de 9 gekozen soorten paddenstoelen zijn de meeste (6 op 9) soorten van voedselarme graslanden. Van de 3 resterende soorten is er één mycorrhizasymbiont, één parasiet en één saprofiet.

Omdat in Vlaanderen geen paddenstoelen bij wet beschermd zijn, is dit mogelijk een eerste en belangrijke stap in de richting van extra aandacht voor de rol van paddenstoelen (en de zorg voor hun behoud) vanuit het gemeentelijk beleid. Toch is dit niet zaligmakend, want een aantal belangrijke voedselarme graslanden is niet in beheer bij de gemeente en het is dus zeer de vraag of de gemeenten over voldoende inspraak beschikken bij het beheer. Maar het is een samenwerkingsproject met alle betrokkenen en dus is de rol van vrijwilligers eens te meer zéér belangrijk.

Voor alle als koestersoort opgenomen paddenstoel-

len is het van het grootste belang dat de biotopen worden beschermd om de soorten veilig te stellen. Dat kan alleen door een aangepast beheer. Voor soorten die in de wegberm voorkomen, kan de gemeente door een aangepast maaibeheer een belangrijke bijdrage leveren, maar dat kan evengoed in het gemeentelijk park gebeuren. Kiezen voor paddenstoelen is dus ook kiezen voor een goed beheer en op veel plaatsen begint dit duidelijk resultaat op te leveren. Volhouden is dus de boodschap!

In onderstaande tabel vind je een overzicht van de gemeenten en de door hen gekozen soorten paddenstoelen.

Gemeenten	Koeste soorten	Blauwvoet stekelzwam	Sarcodon scabrosporus	Slijmwasplaat	Papegaaije laeta	Hygrocybe pectinifera	Sikkelkorraakzwam	Clavulinopsis corniculata	Slanke aartrig	Fijnges. hultde aartrig	Georgosum umbratile	Ruige aartrig	Trichoglossum fallax	Anemonitekerzwam	Dumortiera tuberosa	Rode kelkzwam	Sarcosphaera coccinea
Aarschot																	
Asse																	
Beersel																	
Bertem																	
Bever																	
Diest																	
Dilbeek																	
Galmaarden																	
Glabbeek																	
Gooik																	
Hoegaarden																	
Hoeilaart																	
Holsbeek																	
Kortenberg																	
Linkebeek																	
Lubbeek																	
Machelen																	
Meise																	
Merchtem																	
Sint-Genesius-Rode																	
Steenokkerzeel																	
Ternat																	
Tienen																	
Tremelo																	
Wezembeek-Oppeem																	
Zoutleeuw																	

”Paddenstoelen in Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1980-2009, Verspreiding en ecologie” en werd eerder al in Sporen voorgesteld.

We zijn hoopvol dat niet alleen het kijken naar paddenstoelen, maar ook het rekening houden met het beheer van hun biotoop, daarmee een flinke duw in de rug heeft gekregen. Het zal van alle betrokkenen afhangen of dit project zal slagen maar wij geloven er wel in.

Besluit

Voor de kennis van de paddenstoelen is het een goede zaak dat nu eindelijk ook eens de gemeentelijke overheid met paddenstoelen en hun voorkomen wordt geconfronteerd.

De actieve inzet van vrijwilligers en belangengroepen zorgt eveneens voor extra kennis van de myco-

logie.

Met betrekking tot het voorstellen van de koester-soorten is het erg moeilijk om paddenstoelen voor te stellen aan een publiek, vooral als die soorten er op dat moment niet staan. Dat geldt natuurlijk ook voor schuwe dieren. Het zal er dus voor de natuur-gids of initiatiefnemer op aankomen om het geïnteresseerde publiek met de nodige documentatie en argumentatie te bewerken, zodat men een beter beeld krijgt van de koestersoort. Paddenstoelen zijn daarom niet moeilijker dan andere koester-soorten.

Literatuur

Steeman R. et al. (2011). Paddenstoelen in Vl.-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1980-2009. Natuurpunt Studie.

Website

www.koesterburen.be

Inocybe lacera / Inocybe subcarpta - Look-alikes? Zandpadvezelkop versus Bruine zandvezelkop

Judith De Keyser - judithdekeyser@scarlet.be

Wim Veraghtert - wim.veraghtert@gmail.com

◀ ▶

Vezelkoppen staan klassiek bekend als lastig te determineren plaatjeszwammen. De Zandpadvezelkop (Inocybe lacera) is een algemene soort die gemakkelijk in het veld te herkennen is. Althans, dat denken velen, waardoor een zeldzamere dubbelganger, Inocybe subcarpta, wellicht vaak over het hoofd wordt gezien. Hieronder worden de verschillen tussen beide soorten belicht.

Op een excursie in 2000, tijdens de mycologische werkweek in Oignies, nam ik (JDK) een *Inocybe* mee die mij qua uitzicht sterk aan *Inocybe lacera* deed denken, maar veel forser was. Groot was mijn verrassing toen ik onder

de microscoop niet de verwachte grote, wat aardappelvormige sporen zag, maar knobbel-sporen! Sleutelen met het werk van Stangl (1989) bracht mij bij *Inocybe subcarpta*. Alhoewel de kleurenplaat niet erg overtuigend

was, waren de beschrijving en de microscopie dat wel.

Toen ik in 2011 tijdens een determinatieavond weer een *I. subcarpta* in handen kreeg, liet ik aan de aanwezige mensen de paddenstoel zien en kreeg inderdaad alom de opmerking: "Ik zou dat *I. lacera* noemen". Tenslotte werd ook tijdens een AMK-excursie in de Kalmthoutse

heide (september 2011) een vezelkop met opvallend wollige steel achteloos benoemd als Zandpadvezelkop, waarna Lieve Deceuninck de determinatie op basis van microscopie (zie foto 1) moest corrigeren.

Hierna volgt een vergelijking tussen beide soorten:

	<i>I. lacera</i> var. <i>lacera</i>	<i>I. subcarpta</i>
Macroscopisch		
hoed	zeer grof vezelig, grijsachtig tot geelbruin of rossig bruin op beige; jong rand ingerold met sporen van velum; met donkerder umbo	zeer vezelig, kakibruin met velumresten aan de rand (jong) met opwippende zwart-bruine schubjes
steel	bruin vezelig; top lichter/bijna wit; wordt zwart onderaan bij oudere exemplaren	bruin, zeer viltig vezelig; kleur als hoed, jong lichter; wordt onderaan zwart bij kneuzen
plaatjes	wit tot leemkleurig met witte snede	jong wit
geur	spermatisch	spermatisch
voorkomen	bij loof- en naaldbomen; zure zand/leemgrond	bij naald- maar ook loofbomen; op zure, humusarme bodem
verspreiding	zeer algemeen	zeldzaam/bedreigd
Microscopisch		
sporen	glad, onregelmatig cilindrisch	knobbelsporig met uitstekende top
cheilocystiden	zeer dunwandig, hoogstens wat poederige kristallen, wand geel	zeer dunwandig, hier en daar dikke kristallen
pleurocystiden	dikwandig, lageniform tot utriform, vaak met kristallen	opvallend dunwandig, doorgaans utriform, zonder kristallen
caulocystiden	geen	geen

Uit bovenstaande tabel blijkt dus dat er geen betrouwbare kenmerken zijn om beide soorten macroscopisch op naam te brengen. Microscopisch is het verschil tekenend: de knobbelige sporen met uitgesproken knobbel aan de top en

opvallend dunwandige pleurocystiden onderscheiden *I. subcarpta* van zijn dubbelganger. Beide soorten kunnen in hetzelfde biotoop gevonden worden, maar de Bruine zandvezelkop is kieskeuriger en komt enkel op voedselarme

ZWAM Afdelingsnieuws

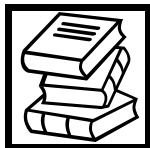
Beste ZWAM-vrienden,

Op initiatief van Paul en Michèle Wieërs–Gros-Gean, worden jullie door het bestuur van de ZWAM uitgenodigd op een ‘voorjaarsbijeenkomst’ te Heverlee op zaterdag 28 april 2012 om 14.30 u.

Plaats van het gebeuren: Alvinnenberg te Heverlee. Deze locatie is gemakkelijk bereikbaar met de wagen via de ring van Leuven. Neem de oprit naar de E40, dit is de Koning Boudewijnlaan, tot aan de volgende verkeerslichten. Daar rechtsaf de Celestijnenlaan in en dan de eerste straat links, de Joost Florquinlaan. Die maakt eerst een bocht naar rechts en dan naar links. Neem vervolgens de eerste straat rechts en rij de straat tot op het einde, waar je rechts de parking kan oprijden. De zaal hoort bij een tehuis voor mentaal gehandicapten, dat in de woonwijk is ingeplant.

Voor deze bijeenkomst hebben Michèle en Paul een koffietafel met taart voorzien, waarvoor een bijdrage van € 5,00 per persoon wordt gevraagd, ter plaatse te betalen. Wie wil deelnemen, mag zich inschrijven bij Paul en Michèle, hetzij via telefoon 016/48 02 57 of e-mail paulwieers@hotmail.com, maar vóór 20 april 2012!

Uiteraard zullen we het over paddenstoelen hebben maar niet alleen dat. Gezellig bijpraten en er een leuke namiddag van maken is de boodschap.

nieuws
IB IB IB

We kunnen ons verheugen over vijf nieuwe aanwinsten in de bibliotheek.

- ↳ Termorshuizen A.J. & Swertz C.A., 2011, Roesten van Nederland. (Udz 018)
- ↳ Steeman R. e.a., 2011, Paddenstoelen in Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1980-2009, Verspreiding en ecologie. (Atl 042)
- ↳ Noordeloos M.E., 2011, Fungi Europaei: Strophariaceae s.l. (Vol.13). (Atl 013/13)
- ↳ Kibby Geoffrey, 2011, The genus *Agaricus* in Britain. (Mag 061)
- ↳ Kibby Geoffrey, 2011, British Boletes with keys to species. (Mag 062)

Hartelijk dank aan André Fraiture die ons 4 nummers bezorgde van Bulletin de l'Association des Mycologues Francophones de Belgique (2008/01- 2009/02- 2010/03- 2011/04).

evolutie hebben heel diverse soorten zich onafhankelijk van elkaar de kunst om aaltjes te vangen aangeleerd.

Door aaltjes te consumeren vangen deze zwammen twee vliegen in één klap. Ze bekomen niet alleen extra stikstof, maar schakelen meteen lastige predatoren uit. Aaltjes voeden zich ondermeer met zwamdraden. Daarom gaan zoveel mogelijk zwammen zich tegen deze vraat verdedigen, ook paddenstoelen die geen aaltjes consumeren. De Kogelwerper (*Sphaerobolus stellatus*) bijv. bezit steriele cellen met een olieachtige inhoud. Wanneer een aaltje zich daaraan te goed doet, komt die inhoud vrij en kleeft op de kop van het wormpje. Dat is daardoor niet meer in staat zich verder te voeden, waarna het diertje de hongerdood sterft.

Een bijzondere plaats in de categorie 'vleesetende paddenstoelen' wordt ingenomen door de Tweekleurige fopzwam (*Laccaria bicolor*), één van de best onderzochte plaatjeszwammen die in symbiose met loof- en naaldbomen leeft. Van die soort werd vastgesteld dat de zwamvlok in staat is springstaartjes (*Collembola*) uit te schakelen. Een gifstof die wordt uitgescheiden door de zwamdraden, immobiliseert de springstaartjes waarna het mycelium stikstof opneemt uit de springstaartjes. Die stikstof heeft de zwam zelf niet allemaal nodig, maar geeft hij door aan de boom waarmee hij in symbiose leeft. Uit onderzoek bleek dat tot 25 % van de hoeveelheid stikstof die bomen 'opnamen', afkomstig was uit springstaartjes!

Tekst: Roosmarijn Steeman & Wim Veraghtert, Natuurpunt Studie

Boekbespreking

Termorshuizen, A.J. & Swertz, C.A. (2011). Roesten van Nederland; Dutch Rust Fungi.

Uitgegeven door Aad Termorshuizen; GVO drukkers & vormgevers, Ede. ISBN 978-90-6464-483-2

Mycologen die roestzwammen bestuderen, waren - tot hiertoe - aangewezen op overwegend verouderde, Engelstalige werken. Het referentiewerk tot op dit ogenblik is zonder meer het Duitstalige werk "Die Rostpilze Mitteleuropas" (Ernst Gäumann, 1959). Voor Nederland, evenals voor België, bestond geen standaardwerk met een globaal overzicht van alle in Nederland (en bij uitbreiding in België?) voorkomende soorten roestzwammen. Om als naslagwerk dienstig te zijn moesten uiteraard alle kenmerken per soort op een duidelijke manier weergegeven worden. Daarnaast mocht ook verwacht worden dat voldoende ecologische informatie, vooral over de standplaats en de waardplanten, zou verwerkt worden.

Aad Termorshuizen vormt met Charlotte Swertz (beiden van Wageningen Universiteit) een duo dat zijn ervaring en kennis van roestzwammen kon omzetten in een lijvig en Nederlandstalig werk, dat een verwer-

een artikel van Vizzini et al. (2011), maar desondanks hebben zij toch volhard in een moleculaire studie van de veldridderzwammen. Zij willen nagaan of het genus *Melanoleuca* monofyletisch is. Daarnaast willen ze controleren of het nauwe soortconcept van Bon (1991, waarin zowat 80 taxa zijn opgenomen) dan wel het brede soortconcept van Boekhout (1999, in FAN4, waarin slechts 14 soorten zijn opgenomen) bij de werkelijkheid aansluit. Tenslotte zochten ze uit of bij veldridderzwammen morfologische kenmerken zoals hoedkleur, sporenvorm en –maten evenals cystidenvorm, fylogenetische verwantschappen weerspiegelen. Om dit na te gaan gebruikten ze 62 specimens uit herbaria. Het onderzoek bevestigt dat *Melanoleuca* monofyletisch is: alle veldridderzwammen blijken nauw verwant, zodat het genus niet moet worden opgesplitst in verschillende genera. Wel blijkt dat de klassieke onderverdeling in drie subgenera niet standhoudt. De huidige literatuur (zoals Boekhout 1999) deelt *Melanoleuca* in op basis van de cystiden: subgenus *Melanoleuca* (zonder cystiden), subgenus *Macrocystis* (cystiden fusiform) en subgenus *Urticocystis* (cystiden netelhaarvormig). Vooral het eerstgenoemde subgenus blijkt een zootje ongeregeld van weinig verwante soorten; blijkbaar is het meermaals in de loop der evolutie gebeurd dat cystiden bij veldridderzwammen verschenen of net verdwenen. De twee overige subgenera blijken wél nauwverwante soorten te omvatten. Verder ziet het ernaar uit dat de brede soortopvattingen van Boekhout beter bij de realiteit aansluiten. Zo blijkt de Grijsze veldridderzwam (*M. excissa*) een aantal vormen te herbergen die niet op soortniveau weerhouden worden (f. *iris*, f. *sarcophylla*, f. *diverticulata*). Vizzini en collega's waarschuwen er ook voor om niet zomaar elke witte veldridder als Witte veldridder (*M. nivea*) te bestempelen: tenminste bij drie andere soorten vonden zij witte ('albino') exemplaren terug.

En tenslotte, voor wie het nog niet wist: veldridderzwammen blijken nauw verwant met hertenzwammen (*Pluteus*). Wie ons morfologische argumenten kan geven die deze verwantschap ondersteunen, laat het weten!

Referenties

- Boekhout, T. (1999). *Melanoleuca*, in: Bas, C. et al. (red.). *Flora Agaricina Neerlandica 4*: 153-165. A.A. Balkema, Rotterdam.
- Bon, M. (1991). Flore mycologique d'Europe, 2 – Les Tricholomes et ressemblants. *Documents mycologiques*, Mémoires hors-Série 2: ii, 163 pp.
- Vizzini, A., Para, R., Fontenla, R., Ghignone, S., Ercole, E. (2011). A preliminary ITS phylogeny of *Melanoleuca* (Agaricales), with special reference to European taxa. *Mycotaxon* Vol 118: 361-381.

Wim Veraghtert

B. Senn-Irlet geeft een determinatiesleutel voor 3 soorten van het genus *Tulostoma*: *T. squamosum*, *T. brumale* en *T. melanocyclus*. P. Buser belicht enkele bijzondere vondsten uit 2010: de truffel *Choiromyces magnusii*, *Hebelomina neerlandica* en *Tyromyces kmetii*. R. Flammer besteedt vervolgens aandacht aan de truffels *Tuber macrosporum*, *Genea verrucosa* en *Picoa carthusiana*. Tenslotte geeft J. Keller een relaas over de consumptie van paddenstoelen in de achttiende eeuw.

Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde 3/2011

C. Boujon & V. Ruiz-Badanelli belichten *Clitocybe amoenolens* (met kleuren- en microfoto). De status van deze giftige soort in Zwitserland wordt bediscussieerd. De eerste vondst van *Battaraea phalloides* voor Zwitserland (nota bene in een berghut) wordt besproken door N. Tischhauser, H. Arduser & B. Senn-Irlet (met kleurenfoto's). K. Schenk-Jäger blikkt namens het Zwitserse antifgiftencentrum terug op het paddenstoelenjaar 2010. Een vondst van de zeldzame ascomyceet *Parthenope pilatii* wordt voorgesteld door L. Wegmann. M. Wilhelm heeft het over twee interessante basidiomyceten met dwarssepten in de basidiën: *Phleogena faginea* en *Septobasidium quercinum* (met kleurenfoto's). In het tijdschrift zijn nog recensies te vinden van Mushrooms of America (T. Lockwood), Pilze und Menschen (C. Räscher) en Les Myxomycetes (M. Poulain, M. Meyer e.a.).

Bulletin de la Société Mycologique de France Tome 125, fascicules 3 & 4 (2009)

Dit lijvige nummer begint met een bijdrage van B. Duhem over het genus *Hyphodermella* in Frankrijk. *H. corrugata* en *H. densa* worden uitgebreid beschreven met kleurenfoto's en microscopietekeningen. *Epithele ochracea* wordt opgenomen in het genus *Hyphodermella* en tevens geïllustreerd. Het artikel besluit met een sleutel voor het genus *Hyphodermella* wereldwijd. Dezelfde auteur gaat vervolgens in op een weinig gekende korstzwam, *Crustoderma triste* die opnieuw geïllustreerd wordt evenals *C. nakasonae*. *Peniophora fibuligera* hoort volgens Duhem thuis in het genus *Crustoderma*. B. Duhem en G. Trichies wijden aandacht aan *Phlebia femsjoensis*, die uitgebreid wordt geïllustreerd met prachtige kleurenfoto's en microscopietekeningen. Ook *P. radiata* en *P. margaritae* worden met foto afgebeeld. L. Giacomoni wijst erop dat consumptie van *Lentinula edodes* ernstige huiduitslag kan veroorzaken (met kleurenfoto's van zwam en symptomen). Droge verslagen van 'sessions mycologiques' worden opgefleurd door foto's van *Hemitrichia serpula*, *Crustoderma granulosum*, *Hypocrea strictipilosa*, *Sowerbyella rhenana*, *Inocybe dulcamara* var. *latispora*, *Inocybe splendentoides*, *Cortinarius cohabitans* en *Floccularia decorosa*. De laatste 130 pagina's worden ingenomen door een reprint van het eerste nummer van het Bulletin uit mei 1885.

Cryptogamie Vol 32 nr. 1 (2011)

In dit nummer behandelen P. A. Moreau e.a. de taxonomie van truffels van de genera *Alpova* en *Melanogaster* in Europa, die met *Alnus* geassocieerd zijn. S. Adamcik en B. Buyck bestuderen de Russula's uit de subsectie *Xerampelinae* die door Peck en Burlingham (uit Noord-Amerika) beschreven zijn (met microscopietekeningen). G. Diaz en M. Honrubia tonen aan dat *Pisolithus tinctorius* mycorrhiza kan vormen met *Quercus coccifera*. H. Wu, K.D. Hyde en H. Chen belichten genera uit de Microthyriaceae: *Actinomyxa*, *Asteritea*, *Cirsosina*, *Polystomellina* en *Stegothyrium*.

Bollettino del Gruppo micologica G. Bresadola Anno L – N. 1-3 December 2007

In het laatste nummer van dit onregelmatig verschijnd tijdschrift presenteert L. La Chiusa een inleiding tot de studie van het genus *Hebeloma*. Dit artikel neemt 2/3 van het tijdschrift in en behandelt de algemene kenmerken van het genus, een determinatiesleutel, de originele beschrijvingen van alle opgenomen soorten en tenslotte een uitgebreide beschrijving van enkele interessante soorten, nl. *H. circinans*, *H. edurum*, *H. fastibile*, *H. mesophaeum*, *H. ochroalbidum*, *H. pallidoluctuosum*, *H. populinum*, *H. radicosum*, *H. sinapizans*, *H. theobrominum* en *H. velutipes*. Al deze soorten worden met kleurenfoto's en microscopietekeningen geïllustreerd. E. Battistin en N. Rhigetto stellen *Agaricus chionodermus* voor (met kleuren- en microfoto's). In een volgende bijdrage gaan G. Consiglio en L. Setti dieper in op *Cantharellopsis prescottii* (met kleuren- en microfoto's). De vondst van *Pholiotina vestita* wordt uitgebreid belicht door V. Migliozzi (met kleurenfoto's en microtekening). Tenslotte vergelijkt M. Gelardi de mediterrane fluweelboleten *Xerocomus ichnusanus* en *X. persicolor* (met kleurenfoto's en microtekeningen).

Mycologia Vol 103 nr. 3 Mei-juni 2011

In dit nummer wordt door E. Vellinga e.a. aandacht geschonken aan de fylogenie van de familie Agaricaceae, waarbij enkele Aziatische parasolzwamachtigen in nieuwe genera (*Eriocybe* en *Coniolepiota*) worden ondergebracht. Het blijft een raar zicht om te zien dat *Bovista* en *Lycoperdon* tussen de parasolzwammen thuishoren. R. Garcia-Sandoval, Z. Wang e.a. onderzochten de verwantschappen binnen de Gloeophyllales en andere bruinrotters. A. Justo bekijkt de taxonomie van het genus *Pluteus*, meer bepaald het soortcomplex rond *P. eu-graptus*, waarbij twee nieuwe soorten beschreven worden: *P. multiformis* en *P. eludens*.

Mycologia Vol 103 nr. 4 Juli-augustus 2011

In dit nummer vinden we slechts 2 bijdragen m.b.t. Europese mycologie: een studie over de genetische diversiteit binnen *Mycosphaerella graminicola* in Frankrijk door L. El Chartouni e.a. en de beschrijving van een nieuwe variëteit van *Pluteus aurantiorugosus* met velumresten (var. *aurantiovelatus*) door A. Vizzini en E. Ercole.

COLOFON

SPOREN is een uitgave van de KVMV, de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging vzw.

Afdelingen: Antwerpse Mycologische Kring (AMK), Mycologische Werkgroep Limburg (Mycolim), Oost-Vlaamse Mycologische Werkgroep (OVMW) en Zelfstandige Werkgroep voor Amateurmycologen (ZWAM).

Voorzitter: Bernard Declercq

Molenbergstraat 1, 9180 Stekene - 0472/82 72 20 - bernard.declercq2@pandora.be

Ondervoorzitter: Robert De Ceuster

Kloosterbergstraat 34, 3290 Diest - 013/33 57 96 - robert.de.ceuster@scarlet.be

Penningmeester: Lieve Van Boeckel-Deceuninck

Berten Pilstraat 20, 2640 Mortsel - 03/455 01 27 - 0475/268 167 - lieve.deceuninck@skynet.be

Secretaris: Peter Verstraeten

Draverstraat 29, 9810 Nazareth - 09/385 41 74 - verstraeten.peter@skynet.be

Ledenadministratie: Myriam de Haan

Leopoldstraat 20, bus 1.1, 2850 Boom - 03/888 75 14 - myriam.de.haan@skynet.be

Overige bestuurders:

André De Kesel, Haesaertsplaats 15, 2850 Boom - 02/260 09 38 - adk@br.fgov.be

Gut Driesen-Tilkin, Kruisheideweg 32, 3520 Zonhoven - 011/72 59 24 - driesen.tilkin@pandora.be

Richard Pawlowski, Naaldert 8, 3550 Heusden-Zolder - richard.pawlowski@scarlet.be

Roosmarijn Steeman, Bist 66, 2500 Lier - 0485/68 88 48 - roosmarijn.steeman@gmail.com

William Coeck, Brandstraat 40, 2850 Boom - 03/888 42 89 - william.coeck@pandora.be

Wim Veraghtert, Bist 66, 2500 Lier - 0496/97 87 79 - wim.veraghtert@gmail.com

Internet: KVMV: www.kvmv.be

AMK: www.kamk.be

Mycolim: www.mycolim.be

ZWAM: www.kvmv.be, afdeling ZWAM aanklikken

Verantwoordelijke bibliotheek:

Lucy de Nave, Jan Van Rijswijcklaan 277, 2020 Antwerpen - lucy.denave@antwerpen.be

FUNBEL

Secretariaat: Emile Vandeven, Opperveldlaan 14, 1800 Vilvoorde, 02/267 74 18.

Lidmaatschap KVMV 2012: bedraagt 18,00 euro (gezinlidgeld 20,00 euro) te storten op rekening 737-0187576-21 van de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen. Voor buitenlandse leden bedraagt het lidmaatschap 20,00 euro (22,00 euro voor een gezin). De eventuele bankkosten worden gedragen door de opdrachtgever. IBAN-nummer BE17 7370 1875 7621, BIC-code KREDBEBB. *Sterbeecia* en de nieuwsbrief *Sporen* (4 maal/jaar) zijn begrepen in het lidgeld.

<>

Verantwoordelijke uitgever: Danny Minnebo, Kleine Molenstraat 19, 9290 Overmere

Redactieleden: Georges Buelens, Robert De Ceuster, Gut Tilkin, Wim Veraghtert en Peter Verstraeten

Eindredactie en layout: Danny Minnebo - 09/367 95 49 - minnebo.troch@pandora.be

Verzending: Christine Van Lommel, Jozef Verbovenlei 34, 2100 Deurne

Ieder lid kan publiceren in *Sporen*. **Teksten** voor het volgende nummer moeten **vóór 1 mei 2012** gemaïld worden naar de eigen afdelingscoördinator:

AMK > Wim Veraghtert - wim.veraghtert@gmail.com

MYCOLIM > Gut Tilkin - driesen.tilkin@pandora.be

OVMW > Peter Verstraeten - verstraeten.peter@skynet.be

ZWAM > Georges Buelens - georges.buelens@telenet.be

Foto's of figuren in de tekst worden best nog eens afzonderlijk meegestuurd als beeldbestand, bijvoorbeeld .jpg.

Sporen wordt gerealiseerd met de steun van het Provinciebestuur van Antwerpen.

COPYRIGHT ©

Het copyright voor tekst en illustraties van de artikels berust bij de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging (KVMV). Auteurs behouden het recht om de eigen tekst en illustraties voor andere doeleinden te gebruiken. Het is niet toegestaan volledige of gedeelten van artikels of illustraties over te nemen zonder toestemming van de redactie.

ISSN 2030-367X

Sporen 5/1

Maart 2012

Driemaandelijkse
Nieuwsbrief van de
Koninklijke Vlaamse
Mycologische Vereniging

V.U. D. Minnebo
Kleine Molenstraat 19
BE-9290 Overmere

Verzending:

C. Van Lommel
Jozef Verbovenlei 34
BE-2100 Deurne
03/322 64 06

Afgiftekantoor: Berchem 1/2
Erkenningsnummer P508807

België - Belgique

P.B.

2600 Berchem 1/2

8/4784

SPOREN

